

УДК 159.922(075)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ПРИКЛАДІ БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

О. Б. Кучменко

У статті розглядається методика засвоєння студентами, майбутніми практичними психологами тем біологічного блоку.

Ключові слова: особистісний і діяльнісний підхід, контекстний підхід, навчання, що розвиває.

На основі аналізу психолого – педагогічної літератури [1-5] можна визначити основні підходи до побудови методики навчання у межах дисциплін біологічного блоку. В якості методологічної основи побудови методики навчання може бути обраний особистісно – дієвий підхід, який є поєднанням двох підходів до навчання [3]. Реалізація особистісного компоненту даного підходу передбачає використання технології розвиваючого навчання [6], в ході якої здійснюється цілеспрямований розвиток різних сфер особистості студентів і, перш за все, їх мотиваційної і інтелектуальної сфер.

Розвиток мотиваційної сфери пов'язаний з формуванням у студентів позитивних навчальних мотивів: пізнавальних і професійних.

Формуванню і розвитку пізнавальних мотивів сприяє використання елементів проблемного навчання. На лекційних заняттях це здійснюється за допомогою проблемного викладення матеріалу, що виражається у постановці перед студентами проблеми з наступним її вирішенням. На семінарських і практичних заняттях студентам пропонуються завдання проблемно-пошукового типу. Застосування даних методичних прийомів у процесі навчання зумовлює не тільки породження пізнавальної мотивації, але і сприяє активізації процесу мислення студентів, спрямованого на пошук і оволодіння суб'єктивно новим знанням.

Формування професійних мотивів здійснюється через професійність кожної дисципліни біологічного циклу, коли матеріал, який вивчається, розглядається у зв'язку з майбутньою професійною діяльністю студентів в умовах освітнього закладу. Так, потрібно демонструвати студентам, що анатомо-фізіологічні знання знаходять широкий діапазон застосування у практичній діяльності шкільного психолога: при вивченні індивідуально-

психологічних особливостей учнів, при виявленні причин і механізмів шкільної дезадаптації, при організації розвиваючої і корекційної роботи з дітьми і підлітками. Це сприяє усвідомленню студентами важливості і необхідності біологічних знань для успішного оволодіння обраною професією, стимулює розвиток зацікавленості та бажання працювати за даною спеціальністю.

Розвиток інтелектуальної сфери пов'язаний з формуванням і розвитком професійного мислення у студентів, формуванням самостійності і креативності мислинської діяльності, розвиткові логічних операцій: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення, систематизації, вміння виокремувати проблему, формулювати висновки.

У процесі вивчення кожної дисципліни біологічного блоку на перший план висувається своє конкретне завдання. Курс «Загальна біологія з основами генетики» формує у студентів ту біологічну базу, яка є необхідною для засвоєння всіх інших курсів біологічного блоку. При його викладанні особливу увагу необхідно приділяти формуванню у студентів логіки біологічного мислення.

Курс «Анатомія центральної нервової системи» має великі можливості для розвитку у студентів прийомів логічного мислення: аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення і систематизації. Виконання завдань на розвиток логічних операцій сприяє більш ефективному процесу засвоєння навчального матеріалу як у межах даного курсу, так і при вивченні інших дисциплін.

У процесі вивчення дисципліни «Фізіологія центральної нервової системи» велике значення має надаватися підвищенню пізнавальної активності студентів, формуванню самостійності мислинської діяльності (тобто вмінню аналізувати отриману інформацію, проявляти до неї вибіркоче ставлення), розвиткові творчих здібностей і формуванню основ професійного мислення у студентів.

На заключному етапі при вивченні дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності і сенсорних систем» зміст і методи повинні бути зорієнтованими у першу чергу на подальше формування і розвиток професійного мислення.

Оскільки розвиток інтелектуальної і мотиваційної сфер особистості студентів, а також усвідомлення засвоєння ними матеріалу, який вивчається, і застосування теоретичних знань на практиці, можливо тільки в результаті навчальної діяльності, яка включає різні пізнавальні дії, побудова методики навчання у рамках дисциплін біологічного блоку

повинна здійснюватися на основі дієвого компонента особистісно-дієвого підходу.

Організація навчальної діяльності студентів має здійснюватися з використанням холистичного і контекстного підходів у взаємозв'язку.

Холистичний підхід полягає у поєднанні «правопівкульної» і «лівопівкульної» стратегій навчання, тобто гармонійному застосуванні методів і методичних прийомів, які сприяють включенню у процес пізнання як лівої, так і правої півкулі головного мозку [7].

Відомо, що права і ліва півкулі мозку мають свої особливі функції, які визначають у тому числі й індивідуальні особливості пізнання і творчості. Ті чи інші здібності можуть визначатися домінуванням однієї з півкуль. Так, вважається, що студенти з домінуючим лівопівкульним типом пізнавальної діяльності більш сильні в теорії, а з правопівкульним – у здійсненні практичних дій [7]. Тому у плані підготовки практичних психологів поряд з «лівопівкульною» стратегією навчання важливо застосовувати методи і методичні прийоми, які сприяють включенню у процесі пізнання правої півкулі головного мозку. Окрім того, використання у процесі навчання можливостей правої і лівої півкуль створює нормальний фізіологічний баланс у роботі головного мозку і сприяє зняттю нервово-психічного напруження у студентів, що особливо важливо у період їхньої адаптації до навчальної діяльності у ВНЗ [8].

У зв'язку з вищевикладеним, у рамках вивчення біологічних дисциплін має використовуватися як «правопівкульна», так і «лівопівкульна» стратегія навчання, проте провідна роль належить «правопівкульній» стратегії навчання, спрямованої на розвиток у студентів дивергентного, творчого мислення, умінь застосовувати отримані знання для вирішення конкретних практичних завдань. «Правопівкульна» стратегія навчання передбачає також посилення частки групової роботи студентів. Тому ефективним є переважання індивідуальної форми роботи на семінарських і практичних заняттях при викладанні всіх дисциплін біологічного блоку. Дана форма роботи широко використовується у дидактичних іграх, при вирішенні завдань, при підготовці до семінарських занять. Групова робота дозволяє організувати діяльність спілкування студентів, що має велике значення для розвитку комунікативних умінь майбутніх спеціалістів – психологів.

Окрім холистичного підходу, організація навчальної діяльності студентів у рамках дисциплін біологічного блоку повинна здійснюватися також і на основі контекстного підходу, який передбачає моделювання за

допомогою усієї системи дидактичних форм і методів навчання предметного і спеціального змісту майбутньої професійної діяльності студентів, а засвоєння ними знань здійснюється у контексті вирішення майбутніх професійних ситуацій [2].

Отже, форми і методи організації навчальної діяльності студентів, розроблені на основі холистичного і контекстного підходів, умовно можна об'єднати у дві групи. До першої групи належать традиційні форми і методи навчання, основна мета яких полягає у забезпеченні засвоєння студентами загальнобіологічних, анатомічних і фізіологічних знань. До них належать:

1. Вирішення навчальних завдань з метою найбільш повного засвоєння, закріплення, а також усвідомленого застосування студентами теоретичних знань (складання порівняльних та систематизуючих таблиць, складання логічних і узагальнюючих схем, виконання завдань на аналіз, синтез, класифікацію і узагальнення).

2. Дидактичні ігри та ігрові прийоми, використання яких сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів, розвитку їхніх творчих здібностей і умінь, створенню позитивного емоційного настрою на заняттях.

3. Поточні семінари, у ході проведення яких здійснюється обговорення теоретичного матеріалу, який викладено в лекції, а також виступи студентів з доповідями, підготовленими на основі вивчення наукової літератури (проведення поточних семінарів сприяє більш поглибленому вивченню і закріпленню лекційного матеріалу, формуванню у студентів вмінь працювати з науковою літературою, викладати у стислій формі суть прочитаного, робити висновки).

4. Узагальнюючі семінари проводяться на завершальному етапі біологічної підготовки студентів-психологів, при вивченні дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності і сенсорних систем» (основна мета полягає в актуалізації і узагальненні знань студентів з біології, генетики, анатомії і фізіології, проведенні їх у цілісну систему).

5. Лабораторні роботи, у ході виконання яких студенти знайомляться з сучасними методами дослідження психофізіологічних властивостей, які використовуються практичним психологом у школі, вчать проводити само діагностику індивідуально-психофізіологічних особливостей, узагальнювати дані, отримані з використанням різних методик, оформляти результати роботи.

Другу групу становлять так звані форми і методи контекстного навчання, основна мета яких – забезпечити включення отриманих студентами при вивченні біологічних дисциплін знань і умінь у структуру їх майбутньої професійної діяльності в умовах освітнього закладу. До них належать:

1. Завдання з міжпредметним змістом, рішення яких дозволяє перевірити не тільки засвоєння студентами загальнобіологічних і анатомо-фізіологічних знань, але й уміння застосовувати ці знання для пояснення впливу фізіологічних особливостей дітей і підлітків на їхню психологічну діяльність і поведінку.

2. Практичні завдання, які моделюють фрагменти будь-якого виду професійної діяльності психолога в умовах навчального закладу.

3. Міжпредметні семінари, у ході підготовки і проведення яких у студентів формуються певні базові біологічні знання, які будуть потрібні у ході наступного вивчення конкретних психологічних дисциплін.

4. Інтегративні семінари проводяться у рамках курсу «Фізіологія вищої нервової діяльності і сенсорних систем» разом з викладачами психологічних дисциплін, які читають паралельно з даним курсом. Підготовка і участь в таких семінарах сприяє формуванню у студентів комплексного бачення питань, які обговорюються з позиції як біології та фізіології, так і психології, уміння виявляти дійсні зв'язки між двома галузями наукового знання.

Таким чином, використання на заняттях як традиційних форм і методів навчання, так і форм і методів контекстного навчання, забезпечує не тільки ефективне засвоєння студентами власне біологічних, анатомічних і фізіологічних знань, але й включення цих знань у структуру їхньої майбутньої професійної діяльності в умовах освітнього закладу.

Література

1. Атанов Г.А. Деятельностный подход в обучении / Г.А. Атанов. - Донецк, 2001. – 180 с.
2. Вербицкий А.А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении / А.А. Вербицкий, Н.А. Бакшаева. - М., 2000. – 200 с.
3. Зимняя И.А. Личностно-деятельностный подход как основа организации образовательного процесса / И.А. Зимняя // Воспитать человека. - М., 2002. - С. 150 - 155.
4. Формирование системного мышления в обучении / Под ред. З.А. Решетовой. - М., 2002. – 344 с.

5. Сухорукова Л.Н. Личностно-ориентированное обучение биологии в старших классах / Л.Н. Сухорукова. - Ярославль, 1999. – 302 с.
6. Личностно-ориентированное обучение: теории и технологии / Под ред Н.Н. Никитиной. - Ульяновск, 1998. – 103 с.
7. Зеер С.Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование / С.Ф. Зеер. - Екатеринбург, 1998. – 125 с.
8. Проблемы адаптации студентов к условиям вуза / Под ред. Л.И. Рувинского. - М., 1980. – 143 с.

МЕТОДИКА ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ПРИМЕРЕ БИОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН

Е.Б. Кучменко

В статье рассматривается методика усвоения студентами, будущими практическими психологами, тем биологического блока.

Ключевые слова: личностно-деятельностный подход, контекстный подход, развивающее обучение.

THE METHODS OF STUDENTS' EDUCATIONAL ACTIVITY ORGANIZATION ON THE EXAMPLE OF BIOLOGICAL DISCIPLINES

O.V. Kuchmenko

The methods of learning of biological disciplines by the future practical psychologists are analyzed in this article.

Key words: person-activity approach, contextual approach, developing education.

Кучменко Олена Борисівна – доктор біологічних наук, доцент, професор кафедри медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя та здоров'я Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна). E-mail: kuchmeb@yahoo.com

Kuchmenko Olena B. – Ph.D. in Biochemistry, Doctor of Biological Science, Associate Professor, Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv). E-mail: kuchmeb@yahoo.com

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

Reviewer – Member-correspondent of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor G.P. Shevchenko